

Publikace s názvem *Úloha technologií ve výuce konferenčního tlumočení* je výstupem dvouletého projektu Konsorcia EMCI (European Masters in Conference Interpreting) reflektujícího nezbytnost přizpůsobení tlumočnické profese celosvětovým společenským změnám souvisejícím s rozvojem informačních a komunikačních technologií (ICT). Pod tento pojem spadají jak (stále se rozvíjející) technologie, které tlumočníci již poměrně dlouhou dobu používají při přípravě i při práci (smartphony, tablety, databáze projevů), tak nové nástroje typu počítačem podporované tlumočení, digitální kabina či umělá inteligence. Inovace není motivována pouze vědomím, že profesionální tlumočníci musí držet krok se světem a požadavky trhu, nýbrž i faktem, že nově nastupující tlumočnickou generací jsou digitální domorodci, tedy lidé, kteří se do digitálního světa narodili. Oběma skutečnostem je nutné se přizpůsobit již na úrovni výuky tlumočení. Jednou z platform pro sdílení zkušeností s realizací tohoto požadavku za použití nejrůznějších nových technologií ve výuce je právě tato publikace.

Deset příspěvků rozdělených do třech tematických okruhů pokrývá široké spektrum témat souvisejících s využíváním nových informačních a komunikačních technologií při výuce konferenčního tlumočení za účelem zvýšení efektivity tlumočnického výcviku a samostudia a jeho maximálního přizpůsobení požadavkům digitálního věku. Tematický záběr sahá od konkrétních technických zařízení (smart pen, elektronický zápisník Braillova písma apod.) přes digitální obsah (podcast) a terminologické databáze až po výukové platformy a virtuální výuku.

První tematický okruh, *Nové přístupy v podpoře výuky tlumočení*, obsahuje dvě kapitoly. V první z nich představují Alessandra Riccardi, Ivana Čenková, Malgorzata Tryuk, Amalija Maček a Alina Pelea výsledky rozsáhlého průzkumu uskutečněného Projektovým výborem Konsorcia EMCI s cílem zmapovat míru využívání nových technologií, internetových zdrojů, platform, nástrojů a databází ve výuce konferenčního tlumočení v členských institucích konsorcia EMCI (62 respondentů z 15 institucí), a to zejména z hlediska přínosu i omezení těchto technologií, preferovaných řešení a doporučení pro praxi. Průzkum mapuje používání nových technologií v rámci Konsorcia EMCI obecně i konkrétně (webové stránky určené pro nácvik tlumočení, např. *SCICtrain*, *Interpreter Training Resources*, *ORCIT* apod.), způsob využívání výukových platform a databází projevů, online vyhledávacích nástrojů, terminologických databází a softwarů či dvoustupňových nahrávacích zařízení i vybavení jednotlivých institucí a zjišťuje výhody i nevýhody příslušných technologií. Výsledky průzkumu odhalují, že ICT se na členských univerzitách Konsorcia EMCI staly nedílnou součástí výuky (využívá je celkem 50 respondentů), jejich využití při výuce je však spíše okrajové, a to zejména z toho důvodu, že se jedná o nástroje vyvinuté pro řešení konkrétních problémů, nikoli pro nahrazení tradičních výukových metod. Slouží proto spíše jako podpůrné nástroje a pro samostudium. Překážkou pro začlenění některých technologií do výuky může být finanční náročnost (tablety, smart pen) i skutečnost, že není žádoucí zařazovat je dříve, než si studenti dostatečně osvojí dovednosti potřebné pro tlumočení samotné. Nelze však vyloučit, že nízká frekvence používání některých technologií je způsobena nedostatečnou obeznámeností

pedagogů s jejich existencí a možnostmi, což dává prostor pro cílené školení pedagogů v této oblasti.

Druhá kapitola představuje pohled do zákulisí databáze cvičných projevů *Speech Repository* Generálního ředitelství pro tlumočení Evropské komise (DG SCIC). Fernando Leitão z DG SCIC popisuje funkcionality a způsob fungování databáze a její nové verze 2.0, proces její tvorby a správy i související pedagogické projekty, konkrétně rozšíření příležitostné pedagogické asistence a virtuální výuky na pravidelný online coaching (*Télé-parrainage*), a to za využití *My Speech Repository*, sekce s omezeným přístupem sloužící pro pedagogické účely, či podprojektu (soukromé databáze) *Speech Repository* s názvem *My Collection*, umožňujícího různé úrovně přístupu a propojení účastníků (univerzit) s cílem umožnit nahrávání a sdílení projevů či poskytování zpětné vazby.

Druhý tematický okruh je věnován online zdrojům a virtuálnímu vzdělávacímu prostředí (*virtual learning environment*, VLE) ve výuce konferenčního tlumočení.

María Dolores Rodríguez Melchor se v jeho rámci zabývá otázkou výuky tlumočení v kombinovaném vzdělávacím prostředí (*blended learning environment*) s aktivním zapojením studentů madridské Universidad Comillas Pontifical. Výchozím bodem je identifikovaný rozpor mezi skutečností, že značnou část tlumočnického výcviku tvoří samostudium, a převládajícím pedagogickým přístupem, v němž je ústředním aktérem vyučující. Autorka analyzuje možnosti výuky tlumočení ve speciálně vyvinutém virtuálním prostředí a způsob, jakým je lze kombinovat s klasickou prezenční výukou, a formuluje několik základních principů pro úspěšné osvojení i rozvoj tlumočnických dovedností, motivace i metakognitivních schopností za pomoci VLE, přičemž za nejzásadnější považuje aktivní a vědomé zapojení studentů do jejich vlastního učebního procesu.

Svetlana Carsten, Nijolė Maskaliūnienė a Matthew Perret se zabývají projektem *ORCIT (Online Resources for Conference Interpreter Training, www.orcit.eu)* DG SCIC, interaktivním pedagogickým nástrojem pro vyučující a studenty konferenčního tlumočení, na jehož vzniku se podílel mimo jiné i Ústav translologie FF UK. Popisují proces jeho tvorby z hlediska širšího společenského kontextu, který podnítl jeho vznik (rozvoj technologií, otevřený přístup ke zdrojům), a zasazují ho do teoretického rámce (vývoj ICT pro účely vzdělávání, osvojování dovedností). Podrobně se věnují zejména lokalizaci sedmi jazykových verzí *ORCIT* (mezi nimi i verze české) z hlediska jazykových i nejazykových prostředků – kulturních norem (např. humor), převodu reálií, idiomů a jejich vizuálního znázornění (symboly, barvy apod.) či přizpůsobení volby jednotného písma diakritice zahrnutých jazyků. Mimořádně zajímavý je postřeh, že problémy pojící se s lokalizací pedagogického nástroje pro studenty tlumočení i profesionální tlumočnický jsou podle autorů velmi podobné problémům typickým pro lokalizaci her.

Şeyda Eraslan, Mehmet Şahin, Gazihan Alankuş, Özge Altıntaş a Damla Kaleş popisují experimentální studii zaměřenou na výkon studentů a profesionálních tlumočnicků při tlumočení ve virtuálním prostředí (např. *Second Life*) speciálně vytvořeném pro účely nácviku a na jejich hodnocení této zkušenosti. Pozornost je kromě potenciálu virtuálního prostředí v kontextu výuky tlumočení v Turecku věnována zejména vlivu prostředí (virtuální versus reálné) na kvalitu projevu účastníků studie – studentů, a to s ohledem na skutečnost, že jakákoli další komplikace již tak náročného tlumočnického procesu (tedy i využívání inovativních prostředí pro výuku) může místo obohacení vést spíše k demotivaci. Konkrétně se autoři zaměřují na plynulost, jejímiž indikátory byly pro účely této

studie zvoleny pauzy a opravy. Výsledky se zdají být v souladu se zjištěními obdobných studií na toto téma – v kvalitě výkonu ve zkoumaných prostředích nebyly pozorovány statisticky významné rozdíly a samotný projev má na výkon větší vliv než prostředí.

Kilian G. Seeber a Carmen Delgado Luchner představují nový tréninkový modul (*SimTextSim*) vytvořený na Fakultě překladu a tlumočení Ženevské univerzity pro simulaci simultánního tlumočení s textem. Motivací k jeho vytvoření je snaha o standardizaci dosud nekonzistentního a nesystematického přístupu k nácvičku této hybridní tlumočnické modalitě napříč jednotlivými výukovými programy. Modul vychází z poznatků analýzy kognitivních úloh (*cognitive task analysis*) souvisejících s touto multimodální aktivitou i z osvědčené praxe. Je navržen tak, aby reflektoval variabilitu způsobů učení (vizuální, sluchové, kinestetické) a usnadňoval zpracování, uchování a vyvolání informace z paměti. Využívá audio-vizuální (video, animace) i kinestetické prvky (např. přesouvání políček ve cvičeních), obsahuje teoretický výklad, cvičení i zpětnou vazbu. S uživatelem komunikuje tzv. e-tutor, který plní sociální, intelektuální, organizační a technickou funkci. Pro co nejširší dostupnost je modul dostupný v angličtině, je však možné jej rozšířit o další jazykové verze.

Třetí okruh zahrnuje příspěvky zabývající se novými metodologiemi a uplatněním konkrétních technologií a nástrojů ve výuce.

Ildikó Horváth a Marta Seresi z univerzity ELTE v Budapešti se zaměřují na virtuální výuku pohledem studentů i vyučujících. V úvodu stručně definují tlumočení na dálku (*remote interpreting*) a videokonferenční (*videoconference interpreting*) a jejich specifika, dopad na kognitivní zátěž a na kvalitu tlumočení. Podrobněji představují výsledky průzkumu provedeného v letech 2012–2014 mezi studenty programu EMCI z univerzity ELTE v Budapešti a vyučujícími z programu EMCI a evropských institucí s cílem zjistit, v čem tyto dvě skupiny spatřují výhody a nevýhody virtuální výuky i prostor pro zlepšení. Výzkum přinesl překvapivá zjištění o tom, jak studenti i vyučující reflektovali samotnou práci s videokonferenčními technologiemi a míru interaktivity ve virtuálním prostředí. Z hlediska studentů i vyučujících hraje při virtuální výuce významnou roli stresovost (v pozitivním i negativním slova smyslu), variabilita mluvčích a externí zpětná vazba (vyučující poukazují na nutnost adaptace projevů a hodnotících kritérií externích mluvčích na úroveň studentů). Nevýhodou jsou technické problémy a nekvalitní zvuk (příčemž kvalita zvuku je hodnocena jako důležitější parametr než kvalita obrazu). Sama práce s moderními technologiemi pro studenty výraznou výhodu nepředstavuje. Podle respondentů je virtuální výuka přínosným a vhodným doplňkem výuky klasické.

Elena Aguirre Fernández Bravo z Universidad Pontificia Comillas v Madridu se zabývá přínosy ICT ve výuce tlumočení z hlediska rozvoje kreativity, schopnosti řešení problémů, komunikačních schopností, posílení motivace a podpory inovativního myšlení a vytváření nových strategií na straně studentů i pedagogů (a tedy celkově smysluplnějšího způsobu učení) v souvislosti s tzv. *flipped learning* neboli „převráceným učením“. To spočívá v provádění aktivit tradičně spadajících do výuky (např. studium teorie, práce s literaturou) v rámci samostatné „domácí“ přípravy, přičemž materiály (videa, projevy, kvízy, myšlenkové mapy), rozvrh apod. jsou obsaženy v on-line systému pro řízení výuky. Prezenční výuka sama je věnována nácvičku konkrétních tlumočnických dovedností a zpětné vazbě, pro něž je aktivní přítomnost vyučujícího nezbytná. Přístup autorky se od ostatních poněkud odlišuje explicitně deklarovaným přesvědčením o přínosu zapojení

ICT do výuky a z něj pramenící snahou nalézt způsob, jak ICT – navzdory neoddiskutovatelné náročnosti – co nejlépe zapojit do praxe.

Přínosy využívání ICT ve *flipped learning environment*, např. interakce a dynamika v hodinách, organizace času, včasná identifikace problémů atd., byly ověřovány prostřednictvím online průzkumu mezi studenty tlumočnickví na univerzitě Universidad Pontificia Comillas.

Velmi konkrétním příkladem přínosu moderních technologií pro rozvoj specifických dovedností je případová studie využívání podcastů jako nástroje pro posilování tlumočnických dovedností, úrovně v jazyce B i návyku soustavného vzdělávání. Její autorka Özü Arzik Erzurumlu popisuje způsob, jakým do výuky tlumočení zapojila podcasty – průběžně zadávala studentkám samostatný poslech podcastů a tvorbu výpisků a glosářů; v hodině vždy následoval krátký kvíz a diskuse. Zapojení tohoto média v podstatě zábavnou formou pomáhá budovat u studentů návyk udržování si všeobecného přehledu, posilování jazykových dovedností, analytických schopností, schopnosti aktivní práce s informacemi a mnoha dalších relevantních dovedností. Kapitola zahrnuje i (jednoznačně pozitivní) zpětnou vazbu ze strany studentek.

Z poněkud odlišné perspektivy se na využívání technologií zaměřuje poslední příspěvek. Wojciech Figiel z Institutu aplikované lingvistiky Varšavské univerzity se v něm (s odkazem na kvalitativní výzkumný projekt z let 2014–2016) zabývá využíváním nových technologií při výuce studentů se zrakovým postižením a v tlumočnické praxi – tématem, jemuž byla navzdory nemalému počtu zrakově postižených tlumočniců dosud věnována jen velmi omezená pozornost. Autor se zaměřuje na problémy, s nimiž se nevidomí tlumočníci a studenti potýkají (praktické záležitosti typu mobilita a orientace v kabině, příprava a práce s doprovodnými materiály a dále zejména notace při konsekutivním tlumočení). Autor, sám nevidomý vyučující a praktikující tlumočnick, představuje konkrétní řešení využívaná, či dokonce vyvinutá samotnými nevidomými tlumočnickými (braillský zápisník pro notaci, čtečka tištěných předloh v mobilu, digitální čtečka Braillova písma, organizační opatření typu fixní zasedací pořádek atp.), doporučení pro výuku studentů se zvláštními potřebami vycházející z jeho vlastní zkušenosti i přínosy vzájemné spolupráce. Článek představuje mimořádně zajímavý pohled na alternativy „klasického“ způsobu práce a dokazuje, že tento způsob zdaleka není jediný možný; nejvýstižnějším příkladem je patrně systém zápisu na počítači s téměř nulovým využitím symbolů (zápis v Braillově písmu naopak využívání zkratk a symbolů přirozeně umožňuje).

Publikace představuje četné možnosti, jak reflektovat a pružně reagovat na požadavky přirozeného vývoje i náhlých společenských změn a jak využívat jejich potenciálu k rozvoji kreativních, inovativních postupů a strategií nejen ze strany pedagogů, nýbrž i ze strany studentů, pro něž mohou digitální technologie představovat vítanou podporu a motivaci k zaujetí aktivní pozice v osvojování si dovedností klíčových pro úspěšný výkon tlumočnické profese.

Mgr. Marie Přibyllová

Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha

mariepribyllova@seznam.cz

<https://doi.org/10.14712/24646830.2021.36>